

5. Vitairatok, szakmai hozzászólások

Pordány Sarolta

VITAINDÍTÓ AZ ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK 1035 SZ. JELENTÉSÉRŐL*

A *Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület* 2011. januárjában, Budapesten tartott kerekasztal-beszélgetésén az egyesület elnöke vitaindítójában ismertette az ÁSZ vizsgálat célját és hatókörét. Felidézte a *Jelentésben* leírt alapkérdést: „*Eredményes volt-e a felnőttképzési rendszer működése a gazdaság munkaerőigényének kielégítése szempontjából?*”. Felhívta a figyelmet arra, hogy az elemzés „*a felnőttképzés különböző ágai közül a közpénzt felhasználó, iskolarendszeren kívüli, szakmai képzést megalapozó vagy azt nyújtó képzéseket irányító, szervező és lebonyolító szervekre terjedt ki*”, ezért a szakmai vélemények megfogalmazása során ezeket a szempontokat figyelembe kell venni.

A *Jelentés* adataiból a felhasznált közpénz nagyságát, a tanulók létszámát és az elhelyezkedési arányt emelte ki. Ismertette, hogy az ÁSZ *Jelentés* szerint a szakmai képzésekre 2006 és 2009 között összesen: 176,9 Mrd Ft közpénzt használtak fel. Ebből 117,4 Mrd Ft-ot a magyar adófizetők, 59,5 Mrd Ft-ot az EU többi országában élő adófizető pénzéből fizetett ki a kormányzat. A képzésekre beiratkozott felnőttek létszáma: 1 425 000 fő volt a vizsgált 4 éves időszakban. Ebből vizsgát tett: 713 249 fő. A tanulók elhelyezkedési aránya: 49,6% volt a 2006–2008 közötti időszakban.

A vizsgálat legsúlyosabb megállapításának a képzések területi egyenetlenségében mutatkozó aránytalanságot tartotta, a *Jelentés* ugyanis kimondja, hogy „... a gazdaságilag legfejlettebb központi régióban több képzés indult, több hallgatóval, mint az összes többi régióban együttvéve.”

Felvetette, hogy a *Jelentésből* kibontakozó hiányosságok miatt időszerű ismét feltenni az alapkérdéseket: Milyen tartalmi irányt vegyen a felnőttképzés fejlesztése? Kit képezzünk? Kiknek a tanulására fordítsuk a közpénzt? Területileg hol képezzük a potenciális munkavállalót, a tudásalapú gazdaság „humán dinamizáló” erejét? Mekkora pénzügyi ráfordítással érhető el érdemi tudásnövelés a munkavállalók körében?

Megkísérelte rekonstruálni a *Jelentés* alapján az elmúlt évek közpénzekből támogatott tanulóinak profilját. Eszerint Budapest és környékén élő, vizsgát egyelőre csak tervezgető, valamilyen munkavállaláshoz ismereteit felújítani akaró, inkább OKJ-s képzést választó, fiatal felnőtt kapott támogatást.

A *Jelentés* kritikai és jövőre irányuló megállapításaiból kiolvasni véli, hogy a munkaerőpiacra való hivatkozással egy oktatási szempontból szintén kudarcot sejtető tanuló-profil rajzolódik ki. Számára úgy tűnik, hogy a jövőben a hátrányos térségekben lakó, érettségivel nem rendelkező, tanulásra nem motivált, munkát nem találó, nyelvtudással nem rendelkező, nem mobil, 45 évesnél idősebb felnőtteket kívánjuk bevonni a tanulásba. Megvalósíthatónak tart egy ilyen stratégiát is, de akkor ennek a prioritás-listának megfelelően kell átalakítani a közpénzek felhasználását és a jogi, intézményi és felnőttoktatási struktúrát, ugyanis jelenleg az alacsony iskolai végzettségűek tudáspiaci megerősítéséhez nagyon szerény feltételrendszer áll csak rendelkezésre Magyarországon. Megjegyezte, hogy fennáll annak a veszélye, hogy négy év

*Teljes cím: *Vitaindító az Állami Számvevőszék 1035 sz. jelentése a felnőttképzés feltételrendszerének, eredményességének, a gazdaság munkaerőigénye kielégítésében betöltött szerepének ellenőrzéséről* (2010. december) című dokumentumról.

múlva ugyan ilyen súlyos hatékonysági és eredményességi hiányosságokat mutató ÁSZ jelentés készül a felnőttképzésről.

Javaslat: Az életen át tartó tanulással kapcsolatos közpénzek tervezésének átalakítása. Nagyon árnyalt, célcsoportokra lebontott, munkaerő-piaci, gazdaságfejlesztési és oktathatósági lehetőségeket együtt kezelő hazai stratégia részletes kidolgozása civil együttműködéssel!

Hozzászólások, gondolatok az ÁSZ 2010. decemberi jelentéséhez és a kerekasztalon elhangzottakhoz, valamint a fenti vitaindítóhoz

A hozzászólások írásos változatát a felszólalók elküldték az Egyesület titkárságára.

Benke Magdolna:

Az ÁSZ jelentésben „pontatlanságok” vannak: 10. oldalon: „kulcspotenciák”, továbbá a „felnőttképzés” meghatározása hiányzik, csak a „felnőttoktatás-t” próbálták körülírni. Egyetértettem a felvezetőben vázolt végső kérdésekkel (kiket képezzünk, hol, ...), de azokra csak akkor tudunk választ adni, ha előtte megvizsgálunk számos egyéb kérdést.

Ezért lehetséges vitatémáknak javaslom a következőket:

- A felnőttképzés hasznosulása (a hasznosság és az eredményesség elkülönült az anyagban is).
- A munkaerő-piaci prognózisok, előrejelzések nehézségei a gyorsan változó világban. (Áttételesen megjelenik a vizsgálatban, nem lehet kikerülni, hiszen a problémák jelentős része pont ebből fakad, hogy mennyire nehéz előre meghatározni a munkáltatók képzési szükségletét. Ez közgazdasági téma ugyan, de akkor is figyelniünk kell a hatásaira.)
- A képzéssel kapcsolatos érdekelttség. A gazdaság, a képzők, és a felhasználók, a tanulók érdekelt-sége. (Ez is kulcskérdés. E körül forog minden, hogy a gazdaság igényét ki kell elégíteni. Ez persze egy káros szlogen, de nagyon hatásos. Az előrejelzés téma miatt – ld. előző bajusz – pedig igen nehezen reali-zálható. Ha képzés csak „költség” és nem beruházás a jövőbe, akkor a rövid távú igényeknek próbálják alárendelni a képzést, ahol lehet. A képzők is elsősorban a rövidtávú érdekeik szerint cselekszenek. Ami nem gazdaságos a számításaik szerint, ott nem képeznek... A fogyasztók jelentős részénél is ez a rövid távú szemlélet dominál.)
- Érdekes kérdés, hogy a felnőttképzési célok megvalósításával kapcsolatos feladatok mely részei je-lennek meg a Felnőttképzési törvényben, és melyek az Élethosszig tartó tanulással kapcsolatos stratégiában, és főleg, hogy miért.
- Az RMKK-k, az önkormányzatok, a régiók „felelőssége” és szerepe a felnőttképzésben. (Kutatási tapasztalatok szerint nem vagy csak igen halványan jelenik meg a felnőttképzés téma a fentiek hosszú távú terveiben, fejlesztési koncepcióiban, vagy ha mégis, akkor rövid távú szempontoktól vezéreltetve.)
- A hátrányos helyzet értelmezése (a hátrányos térségek és a hátrányos helyzetűek meghatározása a felnőttképzés szempontjából).

Más jellegű kérdések, de el kellene gondolkodni azon, hogy

- Miért ilyen halk a civil társadalom, a civil szervezetek nyomása, szorítása a felnőttképzés terén (is)?

- Miért nem „dörömbölnek” az emberek, hogy ők pedig jobb feltételeket és jobb esélyeket szeretnének a felnőttképzésben?

JavaSlata: sok-sok kutatásra, vitára, eszmecserére, beszélgetésre lenne szükség, széles körben! Noha a témák jelentős része nem hagyományosan „pedagógiai” jellegű, mégis fel kellene vállalni őket, mert nincs más, aki felvállalja!

Maróti Andor:

A *Jelentés* a felnőttképzés szerepét a munkaerőpiac vonatkozásában vizsgálta. Nem törekedett tehát a felnőttképzés egészének áttekintésére. Ez elfogadható lenne, ha a téma szűkítésével együtt érzékeltette volna kapcsolódását a képzés más területeihez. Ez nem történt meg, annak ellenére, hogy megemlítette az élethosszig tartó tanulás szükségességét (mintha az kizárólag a munkával összefüggő tanulást jelentené), és utalt a szakmai képzés megalapozására is. Azt, hogy ez az alapozás mit jelent, nincs megfogalmazva, bár az a látszat, mintha a hiányzó iskolai végzettség pótlásával lenne azonosítható. Véleményem szerint ez nem fogadható el, a felnőttkori tanulás „megalapozása” elsősorban a tanulási készségek és képességek fejlesztését jelenti, ami nem feltétlenül következik be az iskolai végzettség pótlása közben. Ezt szisztematikusan kell tanítani, egy közvetlenül erre irányuló képzési folyamatban. Ha ez nem történik meg például a hátrányos helyzetűeknél (akikről többször is szó van a *Jelentésben*), akkor nem csodálható, ha a képzésükre fordított pénz és energia kevésbé térül meg. De a magasabb képzettségűeknél sem fölösleges a „tanulás megtanítása”, mert ott már nem a tananyag reprodukálása a követelmény, hanem a tanultak kreatív alkalmazása, az innovációs készségek fejlesztése a feladat. Amihez nélkülözhetetlen az összefüggéseket érzékelő, a lényegyet kiemelő és a problémamegoldó gondolkodás fejlesztése. Minderre a *Jelentés* nem tér ki, valószínűleg azért, mert a rendelkezésére álló szakértői anyagok sem foglalkoztak ezekkel. (Noha a „kompetenciák fejlesztése” divatként terjed napjainkban nálunk.)

Problematisztikus a *Jelentésnek* az a része, amely az eredményességről és a hatékonyságról szól. Az első fogalmat az anyag az elvárásoknak megfelelő képzéssel azonosítja, a másodikat a gazdaságossággal. Konkrétabban említi a résztvevők lemorzsolódásának alacsony arányát, a vizsgákon megfelelő teljesítményt nyújtók számával, képzés után munkába állók arányszámával. Ezek ugyan nem mellékesek, de a döntő tényező mégsem itt található, hanem abban, hogy a képzés során emelkedik-e a tanulók tudásszintje, jártassága, készség- és képességszintje. Persze ezt csak akkor lehetne megállapítani, ha a képzést végzők a tanulási folyamat alakulása közben vizsgálnák ezt is, és nem elégednének meg az eredményesség és hatékonyság külső jegyeivel. Elismerhető persze, hogy a tudásszint alakulása egyénileg eltérő, de ha erről semmit sem tudunk mondani, akkor lehetséges, hogy a le nem morzsolódás, a vizsgán történő megfelelés és a munkába állás tényei mellett nem fedezzük fel azt, hogy van-e tényleges tudás ezek mögött vagy sem. Azaz a látszatot azonosítjuk a valósággal. Elismerhető persze, hogy a Számvevőszék jelentése csak azokra a dokumentumokra támaszkodhatott, amelyeket a vizsgált intézmények és szervezetek rendelkezésére bocsátottak, és ha azokban az eredményesség és hatékonyság mutatói felületesek, akkor nem várható, hogy a róluk készített összefoglalás írjon ezekről érdemben. Persze, ha a felmérésben felnőttoktatási szakértők is részt vettek volna, legalább szóvá teheték volna ezt a hiányt.

Annak ellenére, hogy a *Jelentés* bizonyos tényeket nagyon alaposan vizsgált meg, még egy lényeges hiányát meg kell említeni. Ha a felnőttképzésre fordított eszközök gazdaságosságát akarták megítélni, és közben az eredményesség és a hatékonyság színvonalát sem mellőzték, nem hagyhatták volna figyelmen kívül a képzők alkalmasságát. Feltehetően azért nem foglalkoztak ezzel, mert hallgatólagosan elfogadták azt a véleményt, hogy az érintett intézmények csak olyan képzőket foglalkoztattak, akik értenek is ahhoz, amit tanítanak. Ezt én sem vonom kétségbe, azt azonban már kétlem, hogy valamennyien képesek voltak jól

tanítani. Az eredményesség alakulásában ugyanis nemcsak a tanulók tanulni tudása játszik szerepet, hanem az őket kiképzők alkalmassága is. Minthogy a felnőttképzés elmélete és módszertana Magyarországon kevésbé terjedt el (és valószínű, hogy ez a munkaerő-piaci képzésre még inkább áll), valószínű, hogy a képzési rutin önmagában gyakran kevésnek bizonyult. Persze, ha erről az érintett intézmények beszámolóí semmit sem mondanak, akkor az sem várható, hogy a *Jelentés* kitérjen a képzők felkészültségének színvonalára. De legalább meg lehetne említeni, mint vizsgálendő problémát.

E három részkérdés természetesen nem érinti a *Jelentés* egészének minőségét, csupán olyan kiragadott problémák, amelyekről ez az összegezés nem adott megfelelő képet.

Németh Balázs:

A *Jelentés* – miközben részletesen szól a finanszírozás vonatkozásában a jelenlegi „kaotikus” állapotokról – nem szól hatékony finanszírozási eszközök, ösztönző megoldások (pl. egyéni tanulmányi számlák) alkalmazásának lehetőségéről, szükségességéről.

A *Jelentés* nem hozza összhangba javaslatait az Európai Bizottságnak a felnőttkori tanulással kapcsolatos akciótervének ajánlásaival, különös tekintettel az idősekre, az eggyel magasabb iskolai végzettség megszerzésére, a második esély ügyére, stb.

Nem tudjuk meg a *Jelentésből*, hogy a javasolt központi információs rendszer milyen módon járulna hozzá egy hatékony felnőttképzési monitoring és minőségbiztosítási rendszer fejlesztéséhez, az utóbbiak részét képezhetnék-e annak.

Végül, fontos lett volna a *Jelentésben* utalni, például arra, hogy miképp lehetne növelni a felnőtt tanulók létszámát a tanulási tevékenységekben, tekintettel az előzetes tudás beszámításának ügyére, gyakorlata hiányára, vagy legfeljebb a szakképzésben való alkalmazására.

A *Jelentés* nem utal a képző intézmények és szervezetek szakmai fejlesztésének fejlesztésére, mint a hazai felnőttképzés egyik lényeges problémájára, tekintettel a képzők folyamatos továbbképzésének megoldatlan ügyére, néhány komoly törekvést is figyelembe véve (lásd: NSZFI tanár-továbbképzési programjai).

A *Jelentés* összegzésében található megállapítások többségével egyetértek, a *Jelentés* egészéről fontos volna egy országos vitát is lefolytatni más szakmai-civil szervezetekkel, kutató és fejlesztő szervezetekkel és intézményekkel!

Kraiciné Szokoly Mária:

A felnőttképzés kiemelt célcsoportjai közé – a hátrányos helyzetű csoportokon kívül – be kell emelni a tudásmunkások (értelmiségiek, középosztálybeliek) csoportjait, különben nem lesz a jövőben, aki „megtermeli” a hátrányos helyzetűek támogatásának hátterét. Jelenleg tömegek tanulnak iskolarendszerű képzésben, amit a statisztikák nem tekintenek felnőttképzésnek. A célcsoport bővítését erősíti az EKKR bevezetése és a validáció elterjedése a jövő évben.

Amennyiben az EU úgy tekint Közép Európára, ahonnan ki lehet elégíteni az előregedő Európában megjelenő szakmunkáshiányt (inkább, mint a ázsiai bevándorlókat), erre figyelemmel kell lenni a támogatott felnőttképzési célcsoportok megjelölésénél.

A felnőttképzés ma a „képzők piaca” nem pedig a képzendőké, a támogatási források elosztásával a mindenkori kormányzat kijelöli azokat a képzőket, akik életben tudnak maradni, s ezek nem stratégiák men-

tén, hanem a napi túlélés érdekében hirdetik meg képzéseiket. A RKK-k felzárkóztató intézményekké történő átalakítása nem szerencsés gondolat!

A felnőttképzés kiemelt feladata kellene legyen a lakosság öngondoskodásra nevelése, e nélkül a krízishelyzet társadalmi méreteiben tovább mélyülhet.

Borsi Árpád:

Az elemzésnek rossz a címe, hiszen nem elsősorban a felnőttképzésről (pláne nem annak teljes keresztmetszetéről), sokkal inkább a Foglalkoztatási törvényben szereplő aktív munkaerőpiaci eszközök egyikéről, a képzésről szól, tehát munkaügyi–foglalkoztatási megközelítésű.

A hatékonyságot is ennek megfelelően méri, kizárólag pénzügyi, költség–haszon szemlélettel.

Ezzel az a baj, hogy a kiindulási pont is téves (nemcsak nézetem, de az általánosan elfogadott nemzetközi dokumentumok alapján is), hiszen még egy igen pragmatikus szakképzés sem biztos, hogy egyet jelent a konkrét foglalkoztatással. (Erre hoztam az ózdi példát, ahol a sok politikai színezetű program ellenére, sok-sok tanfolyam és sok-sok milliárd elköltése után ugyanott vagyunk, hiszen 60 km-es körzetben csak elvétve van munka.)

A megállapítások közül azzal persze egyetértek, hogy a pénz pocskéoló, áttekinthetetlen stb. – de tiltakozom az ellen, hogy ezért – a képző, különösen az egyetemi körökben mindig pejoratívan előjövő képzési vállalkozás a ludas. Sok olyan eset van ugyanis, amikor a munkaügyi központ, konkrétan hitt elemzésekre, valós igényekre hivatkozva megrendel, mondjuk egy tanfolyamot, ahol 30 varrónőt képeznek. A pályázatban megmondja a finanszírozható óraszámot (persze ez minden megyében, minden programban más és más), szóval ezt a kurzust elvállalja a képző. Ott megtanítanak neki mindent a hatályos (állam által kitalált) szakmai és vizsgakövetelmények szerint. Azután az illető a független vizsgabizottság előtt elméletből és gyakorlatból levizsgáztat, ahol, mondjuk, négyest kap. Azután persze nem tud elhelyezkedni. De nem azért, mert rossz volt a képzés!

Az OKJ-val kapcsolatos megjegyzésem arra irányult, hogy a jelenlegi rendszerben a hallgató nem igen morzsolódik le, mert ennek komoly pénzügyi veszélyei lennének (ha nincs elfogadható oka, vissza kellene fizetnie, mondjuk, 250–300 000 Ft-ot az államnak, ami például Ózdon, elég nagy összeg). Másrészt a képző sem kapná meg a pénzét, így ő is érdekelt abban, hogy törődjön hallgatója lelki világával (meleg kávé vigyen ágyába, hogy bejöjjön az iskolába), különben „bukik a pénz”. Így tehát szerintem a lemorzsolódási statisztika biztos nem az OKJ-s képzésekre vonatkozik.

Baka József:

A *Jelentés* rámutat a hazai felnőttképzés (a felnőttképzési szakma által is régóta hangoztatott) hiányosságára:

- az eredményességi és hatékonysági mutatók lényegileg nem javultak az elmúlt 4–5 évben,
- a foglalkoztatási célú felnőttképzés jelentős, részben szociális funkciót tölt be, az irányítási rendszer nem átlátható,
- releváns felnőttképzési adatbázis még ma sincs, a regionális egyenlőtlenségek nem csökkentek,
- a foglalkoztatás nem nőtt,

- a munkanélküliség nem csökkent,
- a felnőttképzési területi tervezést, szervezést regionális és megyei szinten az RMK-k és RKK-k nem képesek a jelenlegi rendszerben ellátni,
- kistérségi és települési szinten, pedig gyakorlatilag nincs tervezés.

Mindezekből következően a javaslatom:

- a foglalkoztatási célú felnőttképzés kedvező politikai, jogi, gazdasági háttér nélkül, úgy tűnik nem képes javítani a mutatókon – erősíteni kellene a felnőttképzés „társadalmasítását”;
- ösztönözni kellene a kistérségi társulásokat, a helyi önkormányzatokat felnőttképzési stratégiák, éves cselekvési tervek készítésére (vállalt feladatokkal, eredményességi kritériumokkal);
- a tervezésbe, irányításba, igényfelmérésbe be kell vonni, kompetenciával kell felruházni a civil szereplőket is;
- támogatni kell térségi felnőttképzési hálózatok megalakulását, biztosítani fenntartható működésüket;
- ösztönözni lehetne egy tanuló kör jellegű rendszer kialakulását.

Szigeti Gábor:

A számvevők nem vették észre, hogy indokolatlanul egy leszűkített felnőttképzési fogalommal dolgoznak. Figyelmen kívül hagyták a Közművelődési törvény által szabályozott felnőttképzési tevékenységeket, pl. a népiskolákat, amelyek az egyes polgárok csoportjai, a helyi társadalom közössége által a felnőttek részvételével önállóan szervezett közösségi és szabad művelődési formák (lásd a Közművelődési törvényt), de a művelődési házak stb. hatását is. Ezért nem ellenőrizték szakszerűen az állam pénzének felhasználását, tehát rosszul teljesítették feladatukat.